

روش‌های کمی و کاربرد آن در بررسی منابع تاریخ نگاری سنتی ایران (بر مبنای مدل پیشنهادی رودیک فلود)

هویین فام تی چان*

چکیده

به اعتقاد بسیاری از محققان و مورخان، مطالعات تاریخی عمدتاً نوعی مطالعه‌ی کیفی به شمار رفته و کاربرد روش‌های کمی در بررسی تاریخی در گذشته نادیده گرفته شده است. اما تجزیه و تحلیل کمی داده‌های تاریخی در سال‌های اخیر گسترش بیشتری یافته و نتایج موفقیت آمیزی را به نمایش گذاشته است. با این وجود، هنوز بحث و تبادل نظر بین محققین وجود دارد مبنی بر این که این روش‌های کمی تا چه حد برای تحقیقات تاریخی جوابگو بوده و در چه موقع و چگونه از این روش‌های کمی می‌توان استفاده کرد؟ یکی از دشواری‌ها برای مورخان در موقع استفاده از این روش‌ها این است که آگاهی کافی و درست از آنها نداشته و بر فنون کمی تسلط دارند. نظریه‌ای درباره‌ی روش‌های کمی در مطالعه‌ی تاریخی در کتاب مقدمه بر روش‌های کمی برای مورخان¹ اثر رودیک فلود Roderick Floud مطرح شد و این نوشته به ما اطلاعات و آگاهی جدید درباره‌ی روش‌های کمی quantities یا کمیت نامعلوم یا گم شده lost quantities می‌دهد و در واقع مطالب جالبی در مورد کمیت دربردارد. این روش در

---

* دانشجوی ارشد رشته‌ی تاریخ - گرایش تاریخ ایران اسلامی دانشگاه الزهراء

1. Roderick Floud, An introduction to quantitative methods for historians, Routledge, reprint 2006

تحقیقات تطبیقی دو یا چند منابع توصیفات کمی quantities descriptions تاریخ‌نگاری سنتی خوب جواب داد. در این مقاله نگارنده این روش‌ها را بطور خلاصه معرفی کرده و نقاط قوت و ضعف و نیز دشواری‌ها و آگاهی لازم برای استفاده از این روش را مورد بررسی قرار می‌دهد. سعی بر این است یک روش کمی را که به نظر نگارنده تا حد زیادی برای مطالعه‌ی منابع تاریخ‌نگاری سنتی ایران مناسب باشد همراه با مثال‌های علمی توضیح دهد. برای انجام این تحقیق، روش توصیفی و تحلیلی مورد استفاده قرار می‌گیرد تا مطالب بطور روشنی مطرح شود.

کلیدواژه‌ها: روش‌های کمی، کمیّت، کمیّت گم شده، منابع تاریخ‌نگاری سنتی ایران

مقدمه

از اواسط قرن بیستم میلادی، روش‌های کمی در تحقیقات تاریخی بیشتر مورد استفاده قرار گرفت. هرچند تا کنون بحث و گفتگو بین محققان در مورد فوائد و عیوب این روش‌ها در علوم انسانی و رشته تاریخ وجود دارد اما یک نکته مهم و انکارناپذیر این است که روش‌های کمی راه‌های جدید و دقیقی برای روشن ساختن مسائل تاریخی به وجود آورده است. کتاب‌ها و مقالات فراوانی در مورد روش‌های کمی در رشته تاریخ نوشته شده اند، این روند از کشورهای غربی آغاز شد و اکنون به یک مهارت مهم برای محققان در انجام دادن تحقیقات خود تبدیل شده و جایگاه خاصی به خود اختصاص داده است. به مرور زمان این روش‌ها نه تنها در مقوله تاریخ اقتصادی، بلکه در تاریخ سیاسی و اجتماعی نیز استفاده شد. در مشرق زمین این روند دیرتر شروع شده است و همچنین کندتر پیش می‌رود. یکی از دلایل مهم برای این امر ویژگی تاریخ‌نگاری سنتی این منطقه می‌باشد که این دلیل در مورد تاریخ اسلام و تاریخ ایران اسلام نیز صدق می‌کند. در این سنت، مورخان به ذکر ارقام دقیق اهمیت چندانی نمی‌دادند و در عوض به عبارات ادبی و بزرگنمایی بیشتر علاقه‌مند بودند. مؤلفان این آثار اغلب ادیب بودند و معمولاً به دستور یا خواسته پادشاهان و حاکمان این آثار را به قلم می‌آوردند در نتیجه این ویژگی مهم مانع پیشرفت روند استفاده از روش‌های کمی در تحقیق آثار تاریخی و سنتی ایران اسلامی